

In gesprek met Peer Vries

‘Wereldgeschiedenis beoefenen is onmogelijk. Daarom moeten we het vooral proberen.’

Peer, onder de noemer ‘wereldgeschiedenis’ hou jij je op dit moment met zeer uiteenlopende vraagstukken bezig. Alvorens daar op in te gaan, wil ik eerst terug naar een oudere liefde van jou, namelijk de methodologie van de economische en sociale geschiedenis. De wereldgeschiedenis is duidelijk iets nieuws. Dat is pas in een latere fase.

Mijn huidige onderzoek sluit in zoverre aan bij mijn ‘oudere’ methodologische werk dat ik altijd geïnteresseerd ben geweest in geschiedbeoefening die zich bezighoudt met het bestuderen van, zoals Charles Tilly het noemt, grote structuren en grote processen en het maken van grote vergelijkingen. Vanuit die methodologische belangstelling ga je natuurlijk ook studies lezen waarin dat daadwerkelijk gebeurt. Zo ben ik althans bij de meer inhoudelijke kwesties aanbeland. Het ligt echter wel in elkaars verlengde. Wanneer je vindt dat historici moeten vergelijken en generaliseren en oog moeten hebben voor structuren, overschrijd je natuurlijk al vrij snel de disciplinaire maar ook de geografische en chronologische grenzen.

Als ik naar je proefschrift kijk, gaat het vooral om de relatie tot de sociale wetenschappen.

Ik vond en vind dat een beoefenaar van een wetenschap heel goed moet nadenken over het vak dat hij beoefent. In mijn proefschrift verwijs ik vaak instemmend naar het werk van bijvoorbeeld Norbert Elias, Barrington Moore en Charles Tilly. Dat zijn allemaal beoefenaren van een zeer bepaald type geschiedbeoefening. Ik ben wat dat betreft, zou je kunnen zeggen, een kind van de jaren zeventig. Ik ben sterk beïnvloed door het proefschrift van Kees

Bertels.⁴⁴ Daarin vond ik verwijzingen naar een type geschiedschrijving dat mij echt interesseerde.

Dat zegt iets over jouw verhouding tot de sociale wetenschappen.

Ja, ik beschouw mijzelf zonder voorbehoud als beoefenaar van een 'historische' sociale wetenschap. Bij de meeste historici bespeur ik een grote fascinatie met het concrete. Die heb ik veel minder. Er bestaan mensen die helemaal opgaan in hun studie naar koningin Wilhelmina of de kabinetten-Beel. Dat zou ik niet kunnen. Dat wordt altijd als waardeoordeel opgevat. Alsof ik studies daarnaar zinloos zou vinden. Dat is niet het punt; het is gewoon niet wat ik zou willen. En het is zeker ook niet de enig legitieme vorm van geschiedschrijving zoals 'de tegenpartij' nogal eens wil zeggen. Ook mijn huidige historische interesse, of je het gelooft of niet, komt grotendeels voort uit de meer algemene vragen die mij fascineren. Ik ben steeds meer geïnteresseerd geraakt in de wortels van moderne economische groei en dan kom je vroeg of laat uit bij China en Japan. Vragen hebben mij naar het Verre Oosten gebracht. Ik heb van tevoren nooit ofte nimmer iets met China gehad. Ik heb ook niets met de achttiende eeuw. Ik interesseer me voor bepaalde grote problemen en beland dan ergens. Ik denk dat je bijna alle sociaal-wetenschappelijke vragen alleen goed kunt analyseren als je ze historisch kunt plaatsen en duiden. Ieder sociale wetenschapper zou goed historisch onderlegd moeten zijn.

276

Maar je proefschrift is toch voor het allergrootste gedeelte vakfilosofie.

Dat klopt. Ik heb nu eenmaal ook een grote filosofische belangstelling. Ik was en ben nog steeds erg geïnteresseerd in filosofische kwesties. Maar als je een tijd lang ergens mee bezig bent geweest, treedt, althans wanneer je geen genie bent, toch onherroepelijk de wet van de dalende meeropbrengst in werking. Aan mijn proefschrift heb ik heel lang en heel hard gewerkt. Ik vond het onderwerp heel interessant. Maar toen het af was, vond ik ook dat ik ermee klaar was. Daarmee bedoel ik uiteraard niet dat ik alle problemen zou hebben opgelost. Ik bedoel alleen dat ik een tijd lang zelf niet meer naar oplossingen wilde zoeken.

Je was wel tot een standpunt gekomen wat erg genuanceerd mag heten.

Ja, voor mijn doen was de uitkomst behoorlijk genuanceerd, hoewel mensen als Tollebeek het nog steeds erg eenzijdig vinden.⁴⁵ Ik heb alleen maar willen

⁴⁴ Kees Bertels, *Geschiedenis tussen structuur en evenement. Een methodologies en wijsgerig onderzoek* (Amsterdam 1973).

⁴⁵ Prof. dr Jo Tollebeek, hoogleraar geschiedenis in Leuven.

benadrukken, en ik vind het eigenlijk ongelofelijk dat mensen dat niet zouden onderschrijven, dat geschiedenis een intellectuele discipline is waarin empirie en argumentatie een veel grotere rol spelen dan postmodernisten ons willen doen geloven. Het postmoderne denken beschouw ik als een intellectuele en vaak ook morele vorm van lafheid. Dat is een nogal boude uitspraak, maar ik meen het wel.

Velen zullen die kritiek op het postmodernisme wel onderschrijven, maar in jouw geval was er aan de andere kant natuurlijk toch ook veel kritiek omdat men jou ervan betichtte toch positivistisch georiënteerd te zijn.

Dat was ik ook. Dus als dat kritiek is, dan lig ik daar niet erg van wakker.

Dat zeg je misschien nu — om het wat te duiden — wat luider en duidelijker.

Ik heb in mijn proefschrift gezegd dat ik in principe, en dat vinden mensen heel gek maar wetenschapsfilosofisch klopt dat volledig, meer voel voor een positivistische aanpak. Er zijn mensen die dachten dat ze mij op die opmerking konden pakken. Positivisten worden immers niet geacht te voelen. Dat is een misverstand: de keuze voor wetenschap is zelf geen wetenschappelijke keuze. Wanneer iemand zegt: 'Ik vind niets leuker dan over het verleden te fantaseren', dan kan ik niet wetenschappelijk gaan aantonen dat hij dat niet mag. Kortom, ik voel meer voor een positivistische benadering. Ik geloof eenvoudigweg dat je daar meer dingen mee kunt bereiken die ik zou willen. Wie dol is op historische sensatie, moet niet Charles Tilly gaan lezen. Maar ik ben niet dol op historische sensatie. Ik ben uiteindelijk een aanhanger van Weber. Wat je kiest, kan de wetenschap niet voor je beslissen. Maar als je hebt gekozen, dan moet je systematisch doordenken.

Wat ik aan het postmodernisme altijd problematisch heb gevonden en nog steeds vind — al is het volgens mij inmiddels al weer morsdood —, is dat opmerkingen als 'het is allemaal constructie' of 'het is allemaal interpretatie' in laatste instantie juist zijn, maar dat je er in de praktijk geen stap verder mee komt. Onmiddellijk doemt immers toch weer de vraag op of de ene constructie of interpretatie wellicht niet toch 'beter' is. Postmodernisten trekken een extreme conclusie die *in extremis* waar is. De wereld wordt nooit 'zomaar' waargenomen, maar altijd vanuit een bepaalde optiek. De wereld wordt nooit neutraal beschreven, maar altijd in een bepaalde taal. Dat is natuurlijk op zich allemaal waar, maar wat dan? We blijven denken in termen van goede boeken en slechte boeken, overtuigende redeneringen en niet overtuigende redeneringen. Laten we ons afvragen waarom dat is en op welke goede gronden we dat zouden kunnen doen.

Je hebt je duidelijk op een andere benadering van de geschiedenis gericht. Daarin ben je wel wat weggedreven van de methodologie en theorievorming en dergelijke.

Ik geef er nog steeds redelijk wat lezingen over. Wat me nu bezighoudt, zijn de problemen waarop je stuit als je wereldgeschiedenis beoefent. Wat is precies het studieobject van de wereldgeschiedenis? Wanneer de nationale staat niet het vanzelfsprekende kader van studie biedt, wat dan wel? Wat is een adequate chronologie? Wat doe je met het feit dat allerlei wereldwijde ontwikkelingen niet los van elkaar staan? Kun je bepaalde termen zomaar transponeren van de ene *setting* naar de andere? Wereldgeschiedenis kent een groot aantal zeer interessante methodologische problemen. Ik probeer mijn leven niet logischer en systematischer voor te stellen, dan het is. Maar...

Dus je bent niet helemaal weggedreven?

Nee.

Is het niet zo dat je uitgekeken bent op dat getheoretiseer?

278

Sec wel. Ik geloof dat de theorie buitengewoon belangrijk is. Ik maak graag de vergelijking met het inpakken van je koffer. Dat moet je uiterst deskundig doen. Maar voor jezelf is dit toch pas echt nuttig, wanneer je ooit op reis gaat. Misschien dat je als je dan van die reis terugkomt, concludeert: 'Dat heb ik allemaal niet zo handig gedaan'. Ik ga ongetwijfeld weer eens nadenken over mijn koffer. Ik vermoed dat ik over een jaar of tien weer filosofische dingen doe. Maar ik ben nu erg gefascineerd door een probleem waar ik ook inhoudelijk iets over wil zeggen. Ik heb altijd ook sociaal-economische geschiedenis beoefend, naast theorie en historiografie. Ik geloof dat er nauwelijks een onderwerp is waar ik geen college over heb gegeven en ik heb over veel onderwerpen geschreven.

Maar voorop staat de laatste jaren toch de wereldgeschiedenis.

Ja, absoluut.

Krijg je nu ook wat reacties van collega's? Hoe kijkt men daar tegen aan?

Ik denk dat de meeste vakhistorici in Nederland het uiteindelijk onzin vinden. Niet dat ze dat vaak hardop zeggen. Nederlandse historici zijn buitengewoon beleefde mensen. Sommigen vinden het wellicht interessant, maar uiteindelijk toch 'geen geschiedenis'. Immers, zij berust niet op primair bronnenonderzoek. Er wordt natuurlijk ongelofelijk veel gebeunhaasd in die wereldgeschiedenis door mensen die in het geheel niet weten wat ze allemaal niet weten.

Het gaat te ver om te zeggen dat je een profeet bent die in zijn eigen land niet wordt geëerd?

Dat klinkt veel te pathetisch. Ik heb niet zo'n profetische aandrang, dus ik maak me ook niet bijzonder druk over de omvang van mijn gehoor. Ik vermaak me uitstekend. Ik heb een bijzondere leerstoel gehad in Nijmegen; er was niemand die dat tegenwerkte. Ik zit in allerlei netwerken, in de reactie van *Journal of Global History*... Ik merk wel steeds dat men het 'een beetje Amerikaans' vindt. Of te vaag. Met betrekking tot onderwijs in wereldgeschiedenis wordt vaak beweerd dat de studenten er nog niet aan toe zouden zijn. Dat de gemiddelde student inmiddels even weinig van Nederland in de zestiende eeuw weet als van China in de zestiende eeuw, wordt daarbij vaak vergeten. Als de vraag is of studenten er wel aan toe zijn, kunnen we geschiedenisonderwijs waarschijnlijk het beste helemaal vergeten, vrees ik

Dat schrijven van die wereldgeschiedenis daar zit natuurlijk ook een bepaalde inspiratiebron achter. Er zijn bepaalde vooronderstellingen die je daar naar toe gedreven hebben. Wat drijft je om aan wereldgeschiedenis te doen? Meer dan alleen: ik vind het leuk of interessant en boeiend. Zit er bijvoorbeeld iets in van een reactie op bepaalde globaliseringstheorieën?

Er zit bij mij vooral, denk ik, een intellectuele *drive* achter. Naarmate ik meer over industrialisatie ging lezen, kwam steeds vaker de vraag naar boven waarom toch altijd Engeland met Frankrijk of Duitsland werd vergeleken. Er zijn toch ook andere gebieden in de wereld? Is het, alleen al strikt intellectueel gezien, niet heel gek om als historicus het grootste deel van je potentiële dataset helemaal niet te benutten? Vergelijkingen worden toch veel fascinerender als je het reservoir waar je uit put vergroot. Ik vermoed dat ook hier Weber een rol heeft gespeeld. Ik ben wat visie op wetenschap en leven betreft, in alle opzichten Weberiaan.

Ik ben in dit kader vooral benieuwd naar je visie op 'globalisering'.

De huidige debatten over globalisering fascineren mij ook. Ik schrijf op dit moment een boek over processen van economische globalisering in de vroegmoderne tijd. Dat is mijns inziens heel iets anders dan wat er in de negentiende eeuw met trein, stoomschip, telefoon en telegraaf in gang wordt gezet, laat staan wat er de afgelopen decennia gaande is. Globalisering is in mijn ogen niet meer dan twee eeuwen oud. Daarvoor had je 'contacten'. Maar ik ben niet via de huidige debatten over oorsprong en aard van de globalisering tot de wereldgeschiedenis bekeerd. Mijn belangstelling is niet primair ideologisch of politiek gedreven. Het begon me gewoon te irriteren,

intellectueel gezien, dat we ons als historici zo weinig lijken te interesseren voor zo grote en ook zo interessante delen van de wereld.

Is het zo dat, als ik kijk naar de manier waarop jij met de wereldgeschiedenis omgaat, die wereldgeschiedenis vooral een zaak is van methoden en technieken, een zaak is van economisch en sociale geschiedenis? Domineert dat niet heel sterk in jouw opvatting van wereldgeschiedenis?

Ja. Ik zeg wel eens badinerend, maar stiekem meen ik dat ook, dat ik niet fijngevoelig genoeg ben om andere culturen te begrijpen. Productiecijfers in China daar kan ik nog wel wat mee. Maar de Chinese cultuur doorgronden... Daarvoor moet je op zijn minst heel goed Chinees spreken en lezen. Daar moet je een achtergrond voor hebben die ik niet heb. Om iets over het confucianisme te zeggen, heb je een ander soort expertise nodig.

Dus je streven is uiteindelijk niet het schrijven van een soort integrale of totale geschiedenis à la Jan Romein?

Nee.

Aan de andere kant, als ik in je oratie kijk naar de literatuuropgave, dan blijft het daar niet beperkt tot het economische en sociale.

280

Oh nee, zeker niet. Ik lees van alles, ook over confucianisme en natuurlijk heel veel over staatsvorming en politiek. Maar steeds om te kijken of er eventuele, ik zou bijna zeggen, duidelijke operationeel te maken verbanden zijn met de economie. Haarkloverijen binnen het confucianisme zonder economische implicaties ga ik niet bestuderen. Maar wanneer een bepaalde confucianistische stroming de macht heeft in China en zegt: 'We gaan het Westen niet imiteren, ook economisch niet', of: 'Treinen mogen hier niet rijden want dat is slecht voor onze voorouders', dan wordt dat economisch relevant en dan moet ik er iets mee. Wanneer de Chinese keizer uit een confucianistische overtuiging zegt dat de belastingen niet hoog mogen zijn en vindt dat hij geld uit de schatkist aan zijn volk moet teruggeven, dan wordt dat een economisch relevante factor. Maar dat is iets anders dan dat ik ga proberen het confucianisme te begrijpen. Ik heb een beetje een eksterachtige benadering. Als er iets blinkt dat voor mij interessant is, ga ik er natuurlijk niet aan voorbij. Wetenschap en techniek zijn buitengewoon belangrijk voor economische ontwikkelingen. Als die verankerd zijn in of gekoppeld zijn aan bepaalde culturele kwesties, dan zal ik daar meer over moeten lezen. Maar steeds stel ik de vraag wat een bepaalde studie voor mij zou kunnen opleveren. Ik ben altijd eclectisch bezig.

Aan welke methoden en technieken moet ik dan denken? Vergelijkende methoden bijvoorbeeld?

Ja, ik ben heel sterk vergelijkend gericht. Ik heb een artikel geschreven in de *Journal of World History* waarin ik staatsvormingsprocessen en de rol van de staat wereldwijd bekijk. Ik heb in mijn oratie over China en Engeland ook steeds vergeleken. Ik ben nu bezig met een soortgelijk boekje maar dan over Japan. Ik heb vragen en ik inventariseer wat tot op heden de antwoorden op die vragen zijn geweest — en de vooronderstellingen met betrekking tot die antwoorden — en dan probeer ik systematisch, analytisch en comparatief zelf tot een antwoord te komen.

Wie zijn je inspiratiebronnen?

Dat zijn er heel veel. Ik noem hier alleen maar Weber, Barrington Moore, Tilly, Braudel, Wallerstein, recentelijk Pomeranz die het boek *The great divergence* heeft geschreven. Er is vast van alles aan dat boek wat niet deugt, maar ik zou toch heel graag zo'n 'vruchtbare vergissing' op mijn naam hebben.

Maar dat zijn studies waarin de economische kant misschien wel wat domineert, maar toch op een heel andere manier dan op de economische faculteit wordt onderricht.

Ik ben geen econoom. Daar ben ik niet voor geëquipeerd en zuivere economie interesseert me ook niet genoeg. Ik ben al helemaal geen econometrist. Ik heb econometristen nog nooit veel zinnigs horen zeggen over het type vragen dat mij fascineert. Ik heb nog nooit een econometrische studie gezien die mij uitlegt waarom Japan industrialiseert en China niet. En dat is nu net het type vragen dat mij interesseert. Veel van wat economen doen, is daarvoor volstrekt irrelevant. Dus wat betreft de pure economie: a) ik kan het niet, en b) ik geloof er niet in. Cynici zullen ongetwijfeld zeggen dat ik er niet in geloof omdat ik het niet kan.

281

De historisch-filologische methode met zijn nadruk op het belang van het individuele, het unieke en bijzondere: mag dat nog wel van jou?

Natuurlijk.

Lokale geschiedenis mag dat? Archiefonderzoek?

Alles. Al die dingen mogen. Het is alleen niet mijn hobby. Wat zou de geschiedbeoefening zijn zonder gedegen, gedetailleerd empirisch onderzoek? Wat ik wel bestrijd, is het idee dat als we nou maar doorgaan met detailstudies er vanzelf wel een beeld of verklaring zal ontstaan. Ik geloof echt in een wisselwerking tussen degelijke detailstudies en gewaagde visies. Er zijn vragen en die vragen leiden tot vrij algemene uitspraken. Die worden

in concreet onderzoek getoetst. Dat brengt je weer op nieuwe ideeën. Ik lees verdraaid veel empirisch werk. Dat is gewoon nodig. Regiostudies zijn soms zeer fascinerend. Ik heb bijvoorbeeld ook vrij veel biografieën gelezen, recentelijk bijvoorbeeld van politici in Japan in de negentiende eeuw. Het is een karakterkwesitie. De vreugden van het archief zijn aan mij niet zo besteed.

*Het gaat je dus ook niet om kritiek op bepaalde scholen of stromingen?
Iedereen moet zijn eigen gang gaan.*

Ik vind natuurlijk sommige dingen wel erg oninteressant en sommige dingen zou ik ook nooit doen. Maar als iemand dat wel wil, dan moet hij het vooral doen. Zolang men mij ook maar laat doen wat ik wil.

Wat is wereldgeschiedenis nou eigenlijk?

Ik heb me nooit beziggehouden met wat het 'eigenlijk' zou zijn. Je kunt misschien uit wat ik doe wel afleiden hoe ik het begrip bij voorkeur invul. In de kern gaat het om studies waarin de grenzen van beschavingen worden overschreden. Waarbij men zegt, we blijven niet alleen binnen onze, ik zou bijna op zijn Duits zeggen *Kulturkreis*, maar we gaan ook eens kijken hoe ze dat doen bij, zeg maar, de Maya's, in China, Japan, of het Ottomaanse rijk. Of waarbij je nagaat of er wellicht connecties bestaan tussen wat er in verschillende beschavingen gebeurt. Het onderzoeken van verschillende beschavingen en het bestuderen van verbanden tussen wat zich daarbinnen afspeelt, acht ik fundamenteel. Ik zie persoonlijk niet erg veel in het streven een geschiedenis van de hele wereld te schrijven waarin alles van Adam en Eva tot nu, of wellicht zelfs van de oerknal tot nu in één lopend verhaal, één allesomvattende '*master narrative*' aan de lezer wordt gepresenteerd. Hoewel er zeer interessante en goede boeken bestaan waarin dat is geprobeerd. Ik geloof niet dat wereldgeschiedenis de geschiedenis van de wereld is op de manier waarop Nederlandse geschiedenis de geschiedenis van Nederland is. Ik vind het fascinerend te kijken naar de manieren waarop in de loop van de tijd samenlevingen zijn ingericht, wat de overeenkomsten zijn, wat de verschillen en natuurlijk ook hoe ze elkaar hebben beïnvloed. Ik vind het niet alleen fascinerend, maar maatschappelijk ook steeds relevanter. Kun je in de eenentwintigste eeuw nog mensen geschiedenisonderwijs geven en dan nooit iets over China zeggen? Het antwoord kan alleen ontkennend luiden. Natuurlijk kun je niet op alle terreinen expert zijn. Maar we zijn toch allemaal negentig procent van de tijd geen expert! Negentig procent van wat jij zegt, heb je toch ook alleen maar in boeken gelezen? Of moet ik daar vijfennegentig van maken? Bovendien, het valt mij steeds meer op dat zogeheten 'echte' experts vaak zo weinig zeggen.

Betekent dit dat het goed zou zijn als elke opleiding geschiedenis iets zou doen — ik formuleer het met opzet vaag — aan wereldgeschiedenis? Wat dat dan ook mag zijn.

Ja, vind ik zeker. Nogmaals, niet iedereen hoeft dat even diep te doen, niet iedereen hoeft dat even uitvoerig te doen. Maar het is toch zonder enige twijfel instructief en interessant om, zoals wij dat op dit moment in Leiden doen, een college aan te bieden over staat en natie in de vroegmoderne tijd in zo verschillende gebieden als West-Europa, China, Japan, India, het Ottomaanse Rijk en nog een paar andere gebieden. Dat verruimt je blik en zet je anders aan het denken.

Wat me daarbij ook drijft, is een toenemende ergernis over het feit dat mensen in het Westen zo moeilijk afscheid kunnen nemen van het idee dat de geschiedenis in het Westen is gemaakt en nog steeds gemaakt wordt. Ik ben de laatste jaren veel in China geweest en ook een keer in Japan en het is echt, ik zou bijna zeggen, een verademing om te merken dat Europa daar helemaal niet bestaat. Er is niemand die het in China ooit over België heeft of Frankrijk. Niet dat dit op zich zo goed is: ook de Chinezen staren de hele tijd naar hun navel, maar het is, dunkt mij, buitengewoon goed om eens naar een heel andere samenleving te kijken dan de jouwe, of juist naar je eigen samenleving te kijken van uit een heel andere samenleving. Zeker wanneer die andere 'werelden' hier present zijn. Als je hier in Amsterdam uit het raam kijkt, dan zie je alle 'civilisations' voorbij lopen.

283

Maar die belangstelling die wij nu hebben voor de wereldgeschiedenis, want er zijn toch veel collega's die zich daarmee inmiddels bezighouden, die tref je daar toch niet aan begrijp ik van jou? Als je zegt dat België daar in het geheel niet op de kaart staat. Men heeft dan daar, als men al iets aan geschiedenis zou doen, vooral toch belangstelling voor het eigen gebied?

Ja, dat hebben alle culturen en daar is op zich ook niets mis mee, denk ik. Ook ik vind het voor de geschiedbeoefening heel goed wanneer je kijkt naar je eigen roots. Ik denk ook dat je daarmee moet beginnen. Maar het moet er niet bij blijven. Als je dat boek van Rondo Cameron bekijkt, *A Concise Economic History of the World*, dan kom je geloof ik twee verwijzingen naar China tegen. Het is allemaal het Westen dat de klok slaat. Dat vind ik wel een beetje vreemd.

Het lijkt me het meest voor de hand liggen om te beginnen met de geschiedenis van de samenleving waarin je zelf leeft. Zo ben ik natuurlijk zelf ook begonnen. Ik heb zelf behoorlijk wat gelezen over de Europese geschiedenis. Zo krijg je een begrippen- en referentiekader en dan kun je gaan vergelijken.

Ik kan me moeilijk voorstellen dat we hier in het onderwijs gaan zeggen: 'Dames en heren, we gaan het de komende vijf jaren niet over Nederland hebben; ook al woont u er'.

Maar je zou het ook verkeerd vinden om het te doen? Vijf jaar Chinese geschiedenis?

Algemeen verplicht voor iedereen in plaats van de geschiedenis van je eigen samenleving of eigen beschaving, dat lijkt me niet werken en dat is in elk geval ook niet hoe ik werk. Daarom zei ik ook dat ik een aanhanger van Weber ben. Die wilde zijn eigen 'wereld' beter begrijpen door ook naar andere 'werelden' te kijken. Mijn boekje heet niet toevallig: *Via Peking back to Manchester*. In laatste instantie probeer ik 'Manchester' te begrijpen en ik dacht misschien kan 'Peking' daar licht op werpen.

Het is wel een enorme omweg.

Ja, maar toch geloof ik dat die wel iets opgeleverd heeft.

En in de toekomst? Je had het over een boek over Japan en over vroegmoderne globalisering? Een groot werk staat je vast voor ogen; dat brengt het onderwerp als het ware al met zich mee.

284

Het boek over Japan is ook heel sterk vergelijkend. Ik stel daarin dezelfde vragen die ik ook in *Via Peking back to Manchester* heb gesteld en probeer zo een vergelijking met drie gebieden op te bouwen en te kijken wat me die uitbreiding met een derde land oplevert. De tekst over vroegmoderne globalisering vordert gestaag. Er is meer dan genoeg te doen en ook meer dan genoeg belangstelling. De interesse voor dit soort vragen is er. Ik kan zoveel lezingen geven als ik wil. Het is dus niet zo dat niemand zich hiervoor interesseert. Studenten vinden het interessant. Die hebben natuurlijk ook niets met onze traditie, onze canon, of zelfs met ons vaderland. De gemiddelde twintigjarige student heeft meer van de wereld gezien dan ik op mijn veertigste. Dus ik denk dat er zeker potentieel is qua belangstelling. Ik ben vorig jaar naar de *London School of Economics*. Geweest. Daar gaf ik een *master in global economic history* en die zat ook gewoon vol.

Je hebt me wel eens gezegd dat de oerknal je eigenlijk niet zoveel interesseert. Die hele lange geschiedenis waar wij bijna niks van weten en waar ook geen bronnen voor zijn.

Klopt, maar ik vind boeken als die van Fred Spier en David Christian, die inderdaad van oerknal tot nu gaan, zeer interessant. Maar ik wil toch niet zo ver af gaan staan van concrete historische processen als zij doen. Het type vragen dat ik mij stel, is in de ogen van de gewone historicus wellicht wild

en groot maar vergeleken met wat zij doen ben ik een behoorlijk concreet en gedetailleerd werkend historicus. Ik wil me verdiepen in specifieke, concrete samenlevingen en historische processen.

Je bent duidelijk van een ander slag zou ik zeggen.

Mijn interesse gaat toch vooral uit naar *the great divergence*: het uit elkaar groeien in de negentiende eeuw van industrialiserende samenlevingen en niet-industrialiserende samenlevingen met alle oorzaken en implicaties die dat heeft. Dat is nu nog interessanter, omdat thans wat dit betreft zulke ingrijpende veranderingen gaande zijn. Ik claim niet dat ik iets over de toekomst weet, maar ik heb toch heel sterk het gevoel dat nu echt de eeuw van Azië gaat aanbreken. Iedereen die daar recentelijk is geweest, kan constateren dat daar aan de toekomst wordt gewerkt op een manier die inderdaad Europa tot een openluchtmuseum maakt. Als je in Shanghai bent of in Guanzhou of in Tokio, dan zie je dat *the great divergence* daar voorbij is.

Je schrijft een grote studie die volgens jou zelf wereldhistorisch genoemd mag worden. Je bent niet de enige. Vaak vraag ik me af, zelf op een heel andere manier werkend en met andere zaken bezig, is dit nou niet veel meer dan een samenvatting van alle literatuur die je bij wijze van spreken kunt vinden over de industriële revolutie?

Twee dingen: ik probeer niet gewoon samen te vatten. Als je mijn recente teksten leest, dan zie je dat ik a) veel heb gelezen heb, maar b) zelf ook een eigen draai aan al die informatie geef. En ik vind het woord 'samenvatten' veel te neerbuigend; zo beschouwd zou een biografie niet meer zijn dan een 'samenvatting' van de informatie die er over iemand beschikbaar en een regionale studie niet dan een 'samenvatting' van een paar archiefkasten. Wat is het principiële verschil tussen wat ik doe en wat een gewone historicus doet? Je hebt natuurlijk samenvattingen en samenvattingen. Trouwens, er is niets mis met samenvatten. Wat iemand voor je samenvat, hoef je zelf niet meer te lezen. Als het goed gedaan is uiteraard. Dus zelfs al zou het een samenvatting zijn: *who cares?* Ik vind het prima als iemand voor mij alles over Hitler-Duitsland in een pocket samenvat. Ik zal die met genoeg lezen. En ten tweede is er natuurlijk ook een verwerking van het materiaal. Bijvoorbeeld in mijn boekje *Via Peking back to Manchester* zie je ook dat er door dat lezen nieuwe vragen opkomen of oude vragen iets anders gesteld kunnen worden. Er worden stellingen verworpen en andere onderschreven. Samenvatten vind ik een iets te badinerende term. Het is moeilijker. Voor mijn boek over *early modern globalisation* heb ik meer dan twee maanden lang allerlei informatie over goud- en zilverstromen verzameld, vergeleken,

geïnterpreteerd. Ik heb gewikt en gewogen. Dat is gewoon keihard werken, bronnenonderzoek zo je wil, maar dan met boeken.

Maar je kunt je voorstellen dat als een buitenlander daar kennis van neemt, dat die toch tot het oordeel komt: dit is nuttig zo'n samenvatting, maar wat is het nog meer dan een samenvatting? Kortom: wat is nou eigenlijk wereldgeschiedenis?

Het is mijn samenvatting. Talloze mensen die zich met de industriële revolutie hebben beziggehouden, hebben niet de vraag gesteld die ik nu stel. En vanuit die vraag die ik me stel, komen er andere accenten, komen er ook andere lacunes, komen er ook andere vragen en antwoorden. Dus ik zou het zeker geen samenvatting noemen. Je 'bewerkt' materiaal.

Het is meer dan een review artikel?

Ja, absoluut. Het gaat verder want ik probeer ook een nieuw beeld te creëren.

Dan zit het verschil in de vragen. Je stelt andere vragen? Daardoor krijg je ook andere informatie, andere kennis?

286

Mijn type vraag kan je natuurlijk niet stellen wanneer je je alleen met 'Manchester' bezighoudt. Allerlei dingen die je vanzelfsprekend vindt, blijken niet vanzelfsprekend als je elders kijkt. Allerlei dingen die je niet vanzelfsprekend lijken, blijken meer voor te komen. Wat mij in mijn werk opviel, is dat allerlei standaardverklaringen, vaak veel minder plausibel worden als je ver over de grens kijkt en dat heel vaak impliciete vergelijkingen op niets berusten wanneer je beter kijkt. Hoe vaak is niet beweerd dat China's economie niet groeide vanwege zijn despotische staatsvorm, terwijl de verklaring van de westerse groei zou zijn gelegen in 'peace, easy taxes and a fair administration of justice' om Adam Smith te citeren. Welnu, als dan blijkt dat de overheid in Engeland aan de vooravond van de Industriële Revolutie veel meer belastingen heft, veel meer ambtenaren heeft en veel meer in de economie interenieert dan de overheid in China, dan heb je toch een interessant nieuw gegeven dat je dwingt de zaken nog eens tegen het licht te houden. Wanneer je alleen maar naar Engeland kijkt, heb je dat probleem niet. Maar, there is a price to pay: je antwoord is ook minder solide. Ik vergelijk het met reizen. Ik snap meer van Nederland als ik terug kom van vakantie. En in sommige opzichten ook minder. Maar iemand die zijn hele leven in Nederland zit, en dat is ook de vergelijking die ik altijd op colleges maak, kan je je sterk afvragen of die meer van Nederland weet dan iemand die voor een tijd naar het buitenland gaat en dan terugkomt. Het is natuurlijk een retorische vraag: ik ben er heilig van overtuigd dat de tweede persoon

meer van Nederland weet dan de eerste en dat is ook waarom ik rustig durf te zeggen dat iedere historicus er baat bij heeft over de grens te kijken. Net zoals ik vind dat ieder 'detail-historicus' ook ooit een grote synthese moet schrijven. En iedere 'grote-greep-historicus' ooit een detailstudie.

Je bent nu al jarenlang met wereldgeschiedenis bezig. Eer dat het boek er is, zijn we ook weer een jaar of wat verder.

Je werkt je natuurlijk...

...in de rondte.

Ja, je werkt je gek en het is nooit genoeg. Maar het boeit: we may be fighting a losing battle but having a lot of fun in trying to win.

Je kunt niet bijhouden wat er allemaal geschreven wordt.

Het is immens. Hoewel er één troost is. Het aantal mensen dat er in slaagt om vijf keer ongeveer hetzelfde in vijf verschillende artikelen te zeggen, is vrij groot. Vooral op de Amerikaanse markt heb je heel veel mensen die één idee per vijf artikelen of zo laten zien.

Ik snap dat ook wel, als je baan er van afhangt. Maar zou er niet minder geschreven moeten worden? We worden steeds afgerekend op publicaties.

Ja, er zou minder geschreven moeten worden. Ik vind het hele wetenschappelijke systeem tamelijk onzinnige vormen aannemen. Ik zou er voor zijn dat iedereen één boek per vijf jaar moet schrijven en dat hij voor de rest met rust gelaten wordt. Lukt dat in die vijf jaar niet dan krijg je...

...zit je wel een beetje met discussies onderling, papers op congressen, artikelen.

Dat is allemaal prima. Maar iedereen zou minder kunnen doen. Er wordt ontzettend hard gewerkt in de wetenschap. En een deel van het werk dat wordt verricht, wordt verricht omdat er iets geproduceerd moet worden. Je merkt dat ook aan het taalgebruik.

Zou er ruimte moeten zijn voor bezinning?

Ja, maar dat moet natuurlijk niet escaleren in een soort zestiger-jaren pret-park. Maar dat evalueren per jaar... Ik heb de laatste twee jaar keihard gewerkt, dat durf ik rustig te zeggen, nu kom ik toe aan het afronden van allerlei dingen. Voor het jaar 2005 is het mogelijk dat ik door strikt chronologische omstandigheden niks publiceer. Maar als je het over vier jaar bekijkt, dan ligt er een mooie hoeveelheid publicaties. Misschien zou je de

periodisering een beetje moeten aanpassen. Iedereen krijgt één sabbatical per zes jaar. Als hij daar aantoonbaar niks mee heeft gedaan, volgt ontslag. Het zou niet gezelliger worden als ik de baas werd, zo bedoel ik het niet. Ik betwijfel alleen ten zeerste of het huidige systeem van eindeloos keuteltjes produceren echt het gewenste effect heeft. Ik weet trouwens ook niet of het zo erg is; is er ooit iemand ontslagen omdat hij niet genoeg schreef?

Nee, dat geloof ik niet.

Voor een deel is het gewoon een soort bezigheidstherapie voor ons en voor bestuurders. We worden aan de lopende band geëvalueerd. Maar in feite heeft dat nooit enige consequentie. Nogmaals, ik ben er voor dat er hard gewerkt wordt. Ik ben er ook voor dat de mensen veel in het Engels schrijven, enzovoorts. Maar zou je niet geweldig veel werk besparen in 'de bestuurs-sfeer', wanneer je de evaluatieperiode vier jaar of vijf jaar maakt. Dan krijg je een goede beoordeling of een slechte. Als je een slechte hebt, wordt er nog één of twee jaar gekeken en dan, ja dan vlieg je eruit zoals je overal in de samenleving eruit vliegt. Maar als je in vier jaar iets substantieels neerlegt...

Maar daar zijn we denk ik nog ver bij vandaan in deze branche. Ontslaan van mensen op grond van wanprestatie? Het is niet zo makkelijk om dat aan te tonen.

288 Inderdaad, er zullen ongetwijfeld mensen zijn die mijn hele productie als wanprestatie zouden willen classificeren. Ik maak me daar geen illusie over. Ik kan me diverse commissies voorstellen waarvoor ik een gruwelijke dood zou sterven, zullen we maar zeggen. Dus ik zie het probleem wel. Ik heb een keer een artikel opgestuurd naar een tijdschrift. Er waren acht evaluatiepunten en ik had acht keer een nul. Daar moet natuurlijk iemand achter zitten die me haat, acht keer helemaal niks op een schaal van nul tot tien. Vervolgens stuur ik het naar een ander tijdschrift. Ik heb het over twee internationale fully refereed tijdschriften. Laten we zeggen, het type bladen waar bureaucraten dol op zijn: 'As expected, a very fine article. We will publish it. It is not a problem that it is a little bit oversized'. Hetzelfde artikel!

Ja, ook binnen redacties zijn er discussies. De een zegt prachtig, de ander zegt wat moet ik hiermee.

Dat element zal er altijd in blijven. De een houdt van wildere, misschien niet helemaal doordachte gedachten, de ander is dol op het empirisch doorwrochte werk. Voor beide is iets te zeggen. Dit soort dingen is volgens mij karakterologisch bepaald.

Wat me opvalt, om nog even terug te keren naar de wereldgeschiedenis, is dat er in de wandelgangen wel veel kritiek wordt uitgeoefend op zo'n benadering.

Er zijn natuurlijk ook veel voorbeelden die uiterst twijfelachtig zijn, zoals die Amerikaanse textbooks. Een soort politiek correcte Buchbindersynthesen. Daar moet op zijn tijd een zeer beschaafde Chinees in, de zwarte in de Renaissance, de vrouw in de Wetenschappelijke Revolutie. Er zijn talloze voorbeelden van beunhazerige, alleen maar politiek correcte, oninteressante of oppervlakkige wereldgeschiedenissen. Ik kan er waarschijnlijk nog meer noemen dan jij. Maar zijn er niet ook talloze voorbeelden te noemen van dito gewone geschiedenissen? Zou je een discipline niet moeten beoordelen op wat de besten er van kunnen maken en wat we daarvan zouden kunnen leren? Van mensen als Braudel, William McNeill of van Pomeranz, daar kun je interessante dingen van leren. En dat ze dan collega's hebben die er een puinhoop van maken, het zij zo. Er zijn ook lui die grensverleggend slechte lokale geschiedenis schrijven. Moeten we daarom de lokale geschiedenis afschaffen?

Dit dwingt me als het ware tot de vraag: ben je optimistisch over de toekomst van de wereldgeschiedenis in het bijzonder en van de economische geschiedschrijving in het algemeen?

Wat betreft de wereldgeschiedenis ben ik zonder meer optimistisch. Zeker ook wat betreft de economische wereldgeschiedenis. Er gebeuren zeer interessante dingen, bijvoorbeeld dat Global Economic History Network waar ik lid van ben. Het is natuurlijk wat opschepperig om van een club waar je zelf lid van bent te zeggen dat die club goed is. Laat ik het zo zeggen: er zijn lui in de club die hele goede dingen doen, zoals Bob Allen, Ken Pomeranz, Patrick O'Brien of Jan Luiten van Zanden. Nederland is in dat netwerk aardig actief. Over de sociaal-economische geschiedenis in Nederland over het geheel ben ik ook allesbehalve negatief. Die wordt gewoon ondergewaardeerd. Collega-historici stellen het graag voor alsof de tijd van de sociaal-economische geschiedenis nu voorbij is. Misschien een beetje gewaagd, maar leuk voor zo'n interview. Volgens mij gaat het nu beter met de sociaal-economische geschiedenis dan ooit.

289

Het valt natuurlijk niet te ontkennen dat het aantal studenten is teruggelopen.

Institutioneel en in de perceptie hebben we een slag verloren. Maar als je kijkt naar de kwaliteit, als je kijkt naar wat Nederlandse historici, zeker ook op de internationale markt presteren, dan is dat echt beter geworden. Er

wordt goed werk verricht. Als je kijkt in de internationale vakbladen, doet Nederland mee.

Wij geloven dat, maar het is natuurlijk zaak om dat geloof over te brengen op anderen. Dat lijkt de laatste jaren niet zo makkelijk te zijn.

Wat mij opvalt, en ik betrap mezelf daar ook op, is dat velen blijkbaar denken: die cultuurhistorici zoeken het maar uit. Ik ga er ook niet meer tegen te keer met het oude enthousiasme, zeg maar. Dat heeft ertoe geleid dat in het publieke debat sociale en economische geschiedenis niet voldoende present zijn. Voor zover historici überhaupt een rol spelen in dat debat, is het doorgaans niet 'mijn' type historici. Je merkt het als je met mensen praat: economische geschiedenis, ja dat was ooit, maar dat is voorbij. Dat vind ik echt onzin. Ten eerste omdat het feitelijk onjuist is en ten tweede omdat ik niet snap hoe je zo'n belangrijk deel van het verleden als de economie oninteressant zou kunnen vinden en volledig zou kunnen inruilen voor het wel en wee van politici of voor culturele uitingen; vaak ook nog van een kleine minderheid, of erger nog allerlei postmoderne Spielerei. Dat mag gewoon niet gebeuren, zou ik bijna zeggen.

Maar de ruimte die een ander zou moeten hebben, die wil je hem wel laten?

290 Ja, heb ik altijd gewild. Van mij mag iedereen gelukkig worden.

Ik kan me de kritiek van de andere kant toch ook wel voorstellen.

Ja, maar sociale wetenschappen veranderen ook. Als ik sommige mensen over de sociologie of de economie hoor praten, dan denk ik vaak dat het geen kwaad zou kunnen als ze ook eens een boek van een socioloog of econoom zouden lezen. Hoeveel historici doen dat?

Binnen de economische en sociale richting, veel denk ik.

Wellicht, maar er blijft toch een ongelofelijke massa op niets gebaseerde gemeenplaatsen rondzingen.